

УДК 321.02

Снівак М. В.

Кандидат юридичних наук, докторант Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України

ПРАВОВІ ТА НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ІННОВАЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ У СИСТЕМІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Аналізуються правові та наукові підходи до інноваційних перетворень у системі охорони здоров'я. Наголошується, що сучасний суспільний розвиток неможливо уявити без інновацій, які є формою оновлення суспільства на всіх його рівнях, основним фактором не лише економічного, а й загально-соціального розвитку.

Ключові слова: інновація, інноваційні перетворення, інноваційні процеси, охорони здоров'я.

Необхідність здійснення інноваційних перетворень у системі охорони здоров'я в Україні зумовлюється її тривалою системною кризою, деструктивний характер якої вказує на неефективність державної соціальної та економічної політики у цій сфері, про що свідчить, зокрема: критична демографічна ситуація та незадовільний стан здоров'я громадян; погіршення рівня та якості життя соціально-незахищених верств населення; поширення соціально-небезпечних хвороб у суспільстві; зниження загального доступу до охорони здоров'я та якості надання медичної допомоги, а також виснаження ресурсної бази системи охорони здоров'я та її структурні диспропорції.

Ключовими проблемами, які заважають інноваційним перетворенням у системі охорони здоров'я, є: відсутність системного підходу, що забезпечує визначення пріоритетних напрямів розвитку охорони здоров'я, відсутність постійно діючої системи порівняльного аналізу зовнішніх змін та впливів на систему, моніторингу внутрішнього стану та перспектив розвитку системи охорони здоров'я, що вкрай ускладнює прийняття обґрунтованих і своєчасних управлінських рішень у цій сфері та зумовлює неефективність державної політики щодо її розвитку. Актуальність даної проблематики визначається прискореними процесами інноваційного розвитку сучасного світу, випереджаючими можливістю їх адекватного наукового і правового осмислення.

Авторка статті ставить за мету здійснити правовий аналіз, а також аналіз сучасних *наукових підходів* до інноваційних перетворень в галузі охорони здоров'я.

Дане питання частково знаходить своє відображення в працях Д. Карамішева, Л. Новикової, Л. Федулової, З. Гладуна, В. Шевчука, М. Борщівського, І. Кизими та інших науковців.

Важливо відзначити, що здійснення інноваційних перетворень системи охорони здоров'я передбачає застосування ефективних механізмів, спрямованих на системну перебудову галузі, формування єдиного нормативно-правового, ресурсно-інвестиційного, медичного та інформаційного простору. Комплексний організаційний механізм управління інноваційними процесами в системі охорони здоров'я передбачає сукупність взаємообумовлених та цілеспрямованих засобів і способів досягнення загальної цілі—створення ефективної системи забезпечення суспільного здоров'я в Україні на основі поєднання політичного, економічного, соціального та правового механізмів з проривними технологіями їх застосування [1].

Під інноваціями в охороні здоров'я В. Шевчук розуміє результат діяльності, пов'язаної з розвитком медичних технологій, наукових досягнень і передового досвіду, і спрямованої на отримання якісно нової ідеї оздоровлення, лікування, управління процесами в медичній галузі, отримання нових медичних товарів, технологій або послуг і оволодіння конкурентними перевагами [2, с. 45].

Інноваційний розвиток охорони здоров'я, на думку О. Павленко, — це найбільш оптимальний шлях кардинального поліпшення здоров'я та якості життя, боротьби з передчасною смертністю населення і вирішення демографічних проблем країни [3, с. 70].

На думку З. Гладуна одним із визначальних напрямів реформування сучасної системи охорони здоров'я України є: «...управління медичною наукою та інноваційна політика» [4, с. 204].

Відповідність показників громадського здоров'я рівню соціально-економічного розвитку країни є основним питанням *економіки охорони здоров'я*. Тому, доречно навести позицію Й. Шумпетер. Науковець сформулював цілісну теорію інноваційного розвитку, центральним місцем якої було введення економічної категорії «інновації» як необхідної виробничої функції, зумовленої змінами факторів виробництва, ресурсів або їх комбінації. Учений виділяє такі складові інновації: запровадження нової продукції, товару, послуги, нових видів або невідомого для споживача; застосування нової технології виробництва, запровадження для певної

галузі невідомого методу (способу) виробництва; використання нових матеріалів, видів сировини, а також її джерел; відкриття та освоєння нового ринку споживання продукції; підринок монополії конкурентів або монополізація ринку за рахунок виробництва власної, невідомої раніш продукції; впровадження нової організації виробничого, управлінського процесу, організаційної структури або їх удосконалення.

Розкритий зміст інновації відображає широкий підхід до її визначення, з якого випливає, що інновації можуть бути створені в будь-якій предметній сфері діяльності людини.

В. Гусєв виводить поняття інноваційної діяльності наступним чином: існує типове визначення інноваційної діяльності як діяльності з доведення науково-технічних ідей, винаходів, розробок до результату, який може бути практично використаний. У повному обсязі інноваційна діяльність включає всі види наукової діяльності, проектно-конструкторські, технологічні, дослідні розробки, діяльність з освоєння нововведень у виробництві. Інноваційна діяльність за характером є системною та багатоплановою діяльністю, за якою поєднуються організаційні, соціальні та технологічні нововведення і в ході впровадження яких формується нова модель розвитку, перетворення та використання економічних, природних та суспільних ресурсів [5].

У Законі України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 року дане поняття розкриваються у такому значенні: інновації – новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери; інноваційна діяльність – діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг [6]

Продовженням розбудови механізмів державного регулювання інноваційної діяльності в Україні став Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 08.09.2011 року у положеннях якого визначається, що пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні це науково і економічно обґрунтовані та визначені відповідно до цього Закону напрями провадження інноваційної діяльності, що спрямовані на забезпечення економічної безпеки держави, створення високотехнологічної конкурентоспроможної екологічно чистої продукції, надання високоякісних послуг та збільшення експорт-

ного потенціалу держави з ефективним використанням вітчизняних та світових науково-технічних досягнень [7].

Закон України «Про наукову і науково-технічну експертизу» від 10.02.1995 року визначає правові, організаційні і фінансові основи експертної діяльності в науково-технічній сфері, а також загальні основи і принципи регулювання суспільних відносин у галузі організації та проведення наукової та науково-технічної експертизи з метою забезпечення наукового обґрунтування структури і змісту пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки, наукових, науково-технічних, соціально-економічних, екологічних програм і проектів, визначення напрямів науково-технічної діяльності, аналізу та оцінки ефективності використання науково-технічного потенціалу, результатів досліджень [8].

Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 13.12.1991 року визначає правові, організаційні та фінансові засади функціонування і розвитку науково-технічної сфери, створює умови для наукової і науково-технічної діяльності, забезпечення потреб суспільства і держави у технологічному розвитку [9].

Законодавче регулювання інноваційної діяльності в Україні здійснюється і наступними нормативно-правовими актами зокрема Законом України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» від 16.07.1999 року, Постановою Верховної Ради України «Про рекомендації парламентських слухань на тему: «Національна інноваційна система України: Проблеми формування та реалізації» від 27.06.2007 року, Розпорядженням Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції реформування державної політики в інноваційній сфері на 2015–2019 роки» від 04.07.2015 року, Розпорядженням Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реформування державної політики в інноваційній сфері» від 10.09.2012 року, Розпорядженням Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку національної інноваційної системи» від 17.07.2009 року.

Сьогодні система охорони здоров'я України стоїть на порозі докорінних змін. Найбільше ці зміни пов'язані з формуванням її інноваційної складової, розвитком імпортозаміщення й зростанням продуктивності праці. Проте, інноваційний сценарій розвитку подій можливий за умови впровадження стратегії формування й розвитку вітчизняних високотехнологічних підприємств з виробництва медичної техніки та обладнання, медичних препаратів, покликаних вирішити проблеми забезпечення

якості життя населення країни в існуючих умовах і на довгострокову перспективу. Кінцевою метою реалізації стратегії має бути створення стійкої національної індустрії охорони здоров'я, здатної забезпечити населення доступними, ефективними й безпечними ліками та доброякісними медичними послугами [10, с. 99–116].

Особливістю деяких праць є те, що їх автори вважають, що соціально-економічні та політичні перетворення в країні, а також формування ринкових відносин об'єктивно привели до необхідності суттєвих змін інформаційних відносин у суспільстві. Стратегічним напрямком розвитку інформаційного забезпечення проблем управління на думку М. Скакун, І. Белікова є формування єдиного інформаційного простору та єдиної інформаційної системи для оптимізації надання і фінансування медичної допомоги населенню. Тільки при новому підході, за умови повноцінного інформаційного забезпечення процесів управління, що ґрунтується на зборі та аналізі об'єктивних даних, заклади охорони здоров'я здатні надавати населенню доступну та якісну медичну допомогу [11; 12, с. 160–162].

Окремої уваги заслуговують позиції авторів що притримуються думки з приводу користі інноваційних форм управління у сфері соціального захисту населення в контексті реалізації завдань державної Програми економічних реформ в Україні, соціальної спрямованості місцевих бюджетів та тенденцій до здійснення місцевих соціальних ініціатив у сфері соціально-економічного розвитку [13].

Навпровадженні інноваційної політики у вітчизняній охороні здоров'я [14] та запровадженні стартів медичних технологій [15, с. 161–175] зупиняється А. Уваренко.

Д. Карамишеву належать роботи де розкрито сутність інноватики та викладено основні підходи до управління інноваційними процесами. Розглянуті проблеми та перспективи розвитку вітчизняної інноваційної інфраструктури в період глобалізації, висвітлені вплив держави на розвиток системних інноваційних процесів в Україні [16], розроблені пропозиції щодо формування стратегії інноваційних перетворень системи охорони здоров'я в Україні [17]. На переконання науковця здійснення стратегічних, суспільно-політичних, соціально-інституційних, фінансово-економічних, ресурсно-інвестиційних та структурно-організаційних інноваційних перетворень системи охорони здоров'я, сприятиме створенню умов для формування у суспільстві ідеології здорової нації [18, с. 109–115]. У новій концепції інноваційних перетворень системи охорони здоров'я, у якій, на відміну від існуючої, передбачено

перехід від принципу соціальної орієнтації до соціального спрямування та впровадження нововведень за допомогою нових підходів і засобів її реалізації [19].

Науковцями обговорюються питання сутності та специфіки стимулювання інноваційної діяльності в установах охорони здоров'я, аналізується її сучасний стан і робляться спроби визначити систему стимулів, спрямованих на активізацію інноваційної діяльності медичних працівників [20, С. 462–464], висвітлюється сучасне уявлення про інноваційну діяльність в галузі, виокремлюються основні проблеми, які необхідно вирішити, здійснюючи інноваційну політику, робляться авторські спроби по розробці схеми інноваційного процесу як алгоритму інноваційної діяльності у системі охорони здоров'я [21, с. 211–215].

У процесі реформування системи охорони здоров'я наука розглядається як рушійна сила, що забезпечує всебічне наукове обґрунтування необхідності перебудови галузі, визначає прогностичні тенденції здоров'я населення та розробляє науково обґрунтовані заходи щодо його поліпшення.

Удосконалення інноваційної політики з метою підвищення ефективності використання наукового потенціалу у сфері охорони здоров'я передбачає: — оптимізацію і реструктуризацію мережі, структури та основних напрямів діяльності науково-дослідних установ; — посилення ролі Академії медичних наук України у провадженні пріоритетних фундаментальних і прикладних досліджень; — забезпечення розв'язання науково-практичних проблем охорони здоров'я шляхом формування відповідних державних, галузевих, міжгалузевих, регіональних програм; — запровадження багатоканальності фінансування медичної науки за рахунок бюджетних та позабюджетних коштів, забезпечення їх раціонального використання для першочергового фінансування конкурентоспроможних наукових розробок фундаментального та прикладного характеру; — планування наукових досліджень на конкурентних засадах та спрямування їх на отримання конкретних результатів, впровадження принципів незалежної експертизи наукових проектів та їх результатів, виділення спеціальних грантів під реалізацію проектів — переможців конкурсу; — забезпечення підтримки визнаних вітчизняних наукових шкіл, підвищення вимог до підготовки наукових кадрів, раціональне використання науково-інформаційних ресурсів; — активізацію роботи, спрямованої на забезпечення розвитку міжнародного науково-технічного співробітництва, яке сприятиме підвищенню авторитету вітчизняної медичної науки та її інтеграції у світову спільноту [22].

Узагальнюючи наведене, можна констатувати, що в правовому аспекті інноваційну діяльність у галузі охорони здоров'я умовно можна розмежувати на: соціально-інноваційну діяльність, пов'язану з організаційною сферою, та інноваційну діяльність, пов'язану з науково-виробничою сферою. Слід відзначити, що наявна увага щодо «інновацій» спостерігається у наукових працях сучасників, в переважній більшості вони стосуються сутності інновацій в системі охорони здоров'я, специфіки інноваційних процесів, а також трансформації розуміння цього феномену в науковому дискурсі.

Перехід системи охорони здоров'я на інноваційну модель передбачає реалізацію амбіційних планів країни на економічний та технологічний прориви.

Під інноваційними процесами в системі охорони здоров'я треба розуміти безперервний цикл пошуку та реалізації значущих напрямів, які можуть сприяти вирішенню суспільних проблем забезпечення громадян доступною та якісною охороною здоров'я та медичною допомогою, тобто це саме ті процеси, що кардинально змінюють і поліпшують стан системи охорони здоров'я. Загальна мета державного регулювання інноваційних процесів у системі охорони здоров'я—впровадження нововведень, які обумовлені станом системи і потребами здійснити якісні зміни та орієнтовані на невирішені галузеві проблеми.

Сучасний суспільний розвиток неможливо уявити без інновацій, які є формою оновлення суспільства на всіх його рівнях, основним фактором не лише економічного, а й загальносоціального розвитку. Сьогодні інновації все частіше виконують роль основного інструменту для вирішення проблем, що виникають в суспільстві. Інновації, поєднуючи досягнення науки з можливостями виробництва, задовольняють зростаючі потреби соціуму за допомогою створюваних нововведень, виступають необхідною умовою його розвитку. Саме тому для України на державному рівні важливо здійснювати заходи щодо створення підґрунтя для впровадження інновацій та сприятливих умов протікання інноваційних процесів в системі охорони здоров'я. Особливо це питання загострюється в момент кризового стану, який переживає галузь охорони здоров'я. Наукові доробки в майбутньому доцільно присвятити рисам та основним ознакам нової системи охорони здоров'я в період інноваційних перетворень, шляхам усунення причин, що зашкоджують процесу інновації галузі.

Список використаних джерел:

1. Поняття «стратегія». Аналіз існуючих концепцій стратегії. Стратегічний кадровий менеджмент (2005). Бібліотека економіста. [Електронний ресурс].—Режим доступу: <http://library.if.ua/book/146/9659.html>
2. Шевчук В. В. Еволюція поняття «Інновація» у контексті модернізації державного регулювання розвитку системи охорони здоров'я України [Текст] / В. В. Шевчук // Наукові праці. Державне управління.—Вип. 214.—Т. 226.—С. 44–49.
3. Павленко О. В. Российские инновации в медицинской технике [Текст] / О. В. Павленко // Аналитический вестник Совета Федерации ФС РФ, Российские инновации в медицинской технике.—2010.—4 (390).—С. 64–73.
4. Гладун З. С. Державна політика охорони здоров'я в Україні (адміністративно-правові проблеми формування і реалізації) [Текст] / З. С. Гладун.—Тернопіль, «Економічна думка», 2005—460 с.
5. Кучерява З. Правове забезпечення інноваційного розвитку в Україні. [Електронний ресурс].—Режим доступу: <http://old.minjust.gov.ua/13958>
6. Про інноваційну діяльність. Верховна Рада України; Закон від 04.07.2002 № 40-IV. Редакція від 05.12.2012. [Електронний ресурс].—Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/40-15>
7. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні. Верховна Рада України; Закон від 08.09.2011 № 3715-VI. Редакція від 05.12.2012. [Електронний ресурс].—Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3715-17>
8. Про наукову і науково-технічну експертизу. Верховна Рада України; Закон від 10.02.1995 № 51/95-ВР. Редакція від 05.12.2012. [Електронний ресурс].—Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/51/95-%D0%B2%D1%80>
9. Про наукову і науково-технічну діяльність. Верховна Рада України; Закон від 13.12.1991 № 1977-XII. Редакція від 17.05.2015. [Електронний ресурс].—Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1977-12>
10. Федулова Л. І. Стан розвитку охорони інтелектуальної власності як складової науково-технологічного потенціалу сфери охорони

- здоров'я України [Текст] / Л. І. Федулова, Т. В. Груздова, С. В. Палиця // Український соціум. № 3 (46) 2013. — С. 99–116.
11. Скакун М. П. Основи доказової медицини [Текст] / М. П. Скакун. — Т.: Укрмедкн., 2005. — 244 с.
  12. Белікова І. В. Сучасні підходи до інформаційно-аналітичного забезпечення системи охорони здоров'я [Текст] / І. В. Белікова // Україна. Здоров'я нації. — 2012. — № 2/3. — С. 160–162.
  13. Новикова Л. Досвід упровадження управлінських інновацій у соціальній сфері. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2011/2011_02\(9\)/11nlyiss.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2011/2011_02(9)/11nlyiss.pdf)
  14. Уваренко А. Р. Доказова медицина у спектрі наукової медичної інформації та галузевої інноваційної політики [Текст] / А. Р. Уваренко. — Житомир: Полісся, 2005. — 187 с.
  15. Уваренко А. Р. Доказова медицина у спектрі наукової медичної інформації, галузевої інноваційної політики та якості медичного забезпечення [Текст] / А. Р. Уваренко, Б. О. Ледощук, З. М. Митник. — К.: Здоров'я, 2009. — 176 с.
  16. Карамішев Д. В. Концепція інноваційних перетворень: міжгалузевий підхід до реформування системи охорони здоров'я (державно-управлінські аспекти) [Текст] / Д. В. Карамішев; Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України. Харк. регіон. ін-т. — Х.: Магістр, 2004. — 303 с.
  17. Карамішев Д. В. Стратегічне управління інноваційними процесами в системі охорони здоров'я: державні механізми [Текст] / Д. В. Карамішев; Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України, Харк. регіон. ін-т держ. упр. — Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2006. — 304 с.
  18. Карамішев Д. В. Концепція інноваційних перетворень системи охорони здоров'я в Україні механізми [Текст] / Д. В. Карамішев // Медицина сьогодні и завтра. — 2006. — № 1. — С. 109–115.
  19. Карамішев Д. В. Державне регулювання інноваційних процесів у системі охорони здоров'я: автореф. дис... д-ра наук держ. упр. / Д. В. Карамішев; Донец. держ. ун-т упр. — Донецьк, 2007. — 36 с.
  20. Кизима І. С. Стимули до інноваційної діяльності в установах охорони здоров'я [Текст] / І. С. Кизима // Вісн. Нац. ун-ту «Львів. Політехніка». — 2007. — № 579. — С. 462–464.
  21. Борщівський М. І. Удосконалення інноваційної політики та підвищення ефективності використання наукового потенціалу

- на прикладі Житомирської обласної клінічної лікарні ім. О. Ф. Гербачевського [Текст] / М. І. Борщівський, С. І. Шевченко, Г. І. Янчук // Україна. Здоров'я нації. – 2008. – № 3/4. – С. 211–215.
22. Про Концепцію розвитку охорони здоров'я населення України. Президент України; Указ, Концепція від 07.12.2000 № 1313/2000. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1313/2000>

Стаття надійшла до редакції 11.02.2015 р.

Спивак М. В. Правовые и научные подходы к инновационным превращениям в системе здравоохранения

Анализируются правовые и научные подходы к инновационным превращениям в системе здравоохранения. Отмечается, что современное общественное развитие невозможно представить без инноваций, которые являются формой обновления общества на всех его уровнях, основным фактором не только экономического, но и общесоциального, развития.

Ключевые слова: инновация, инновационные превращения, инновационные процессы, здравоохранения

Spivak M. The legal and scientific going is near innovative transformations to the system of health protection

In the article the legal and scientific going is analysed near innovative transformations to the system of health protection. It is marked that it is impossible to present modern community development without innovations which are the form of update of society on all his levels, by the basic factor of not only economic but also social, development.

Keywords: innovation, innovative transformations, innovative processes, health protection